

ЛІТЕРАТУРА

1. Тваринництво Черкащини – статистичний збірник / Державний комітет статистики України / Головне управління статистики у Черкаській області. – Черкаси, 2008, 2009 рр.
2. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики України. – Київ, 2009 р.
3. Ярошенко Ф.О. Птахівництво України: стан, проблеми і перспективи розвитку; Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", 2004 р.
4. Петров Ю.Є. Підсумки роботи галузі птахівництва України у 2007 році / Сучасне птахівництво 2008 р.
5. Мартинкевич Ф.С. Методологические проблемы измерения эффективности сельскохозяйственного производства / Ф.С. Маркевич, В.П. Большаков, Н.В. Корызко. – Мн.: Наука и техника, 1997 р.
6. Пигарев В.И. Некоторые вопросы комплексного анализа эффективности сельскохозяйственного производства / В.И. Пигарев / Экономика и управление агропромышленным комплексом / 1991 г.

УДК 338.46:631.11

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Червен І.І., д.е.н., професор,
Карєба М.І.

Миколаївський державний аграрний університет

Изложены точки зрения ведущих ученых-экономистов по методическим подходам к определению показателей трансформации и эффективности использования основных составляющих ресурсного потенциала сельскохозяйственных формирований. Высказаны собственные позиции по этим вопросам.

Ключевые слова: трансформация, эффективность, сельхозпредприятия, ресурсный потенциал.

The views of leading economic scientists on methodological approaches to the determination of transformation and efficiency indicator of the basic constituent parts of resource potential agricultural formation employment are stated. Own stances on the following problems are stated.

Key words: transformation, efficiency, agricultural enterprise, resource potential.

Діяльність будь-якого сільськогосподарського підприємства (об'єднання) в значній мірі визначається розмірами та рівнями використання його ресурсного потенціалу. Основними складовими останнього є земля, основні і оборотні засоби, робоча сила та фінансовий капітал. Саме від забезпеченості ними та ефективності функціонування аграрних формувань.

Методичні аспекти оцінки відтворення та економічної ефективності функціонування сільгосп-підприємств, у тому числі і використання їх ресурсного потенціалу досліджуються в наукових працях С.П. Азізова, Л.М. Алексієнка, В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, В.Г. Гаркавого, О.Д. Гудзинського, О.Ю. Єрмакова, Й.С.Завадського, М.М. Ільчука, М.І. Кісіля, П.М. Макаренка, В.І. Мацибори, В.І. Месель-Веселяка, І.Н. Топіхи, П.Т. Саблука, С.А. Філіпова, О.М. Шпичака, Я.М. Яценка та ін. Однак слід вказати, що більша частина наукових розробок щодо методичних аспектів оцінки розмірів та ефективності використання потенціалів підприємств мають дискусійний характер. Саме висвітлення цих питань і формування власної точки зору по них і є метою даної статті.

Оскільки окремо взятий показник частіш за все стосується лише деякого виду ресурсів господарських формувань, для забезпечення всебічної оцінки рівня ефективності використання їх ресурсного потенціалу необхідна система показників. На жаль, загально визнаної такої системи в економічній літературі поки що немає. До того ж значна кількість вчених у своїх працях змішують поняття „ефект” і „ефективність”. До числа авторів, що для оцінки ефективності виробництва пропонують використовувати показники ефекту і навіть ресурси для його одержання, відноситься, наприклад, О.А. Хашковська [1], яка включає до них загальні суми прибутку, вартість реалізованої продукції, поголів'я великої рогатої худоби, кількість внесених добрив, витрати на основне виробництво, середньорічну вартість основних засобів, чисельність працівників.

На наш погляд, непринятною є і точка зору М.А. Місевич [2], який до показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств відносить: чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві; витрати виробництва; виробництво валової продукції; фондо- та енергоозброєність; фондо- та енергозабезпеченість. Між тим перші два з перелічених показників характеризують розміри ресурсного потенціалу, а наступні – рівень забезпеченості сільгосппідприємств ним.

На увагу, на нашу думку заслуговує погляд деяких авторів [3], що виділяють поняття „ресурсний ефект діяльності підприємств”, під яким розуміють їх здатність раціонально використовувати дефіцитні ресурси та залучати до обороту раніше невикористані. Його показниками, на їх думку, є вивільнення робочої сили, економія та заміна дефіцитних матеріалів і сировини, а також залучення в народногосподарський оборот нових ресурсів, комплексність використання сировини.

Більшість вчених-економістів визнає, що відтворення та ефективність використання ресурсного потенціалу будь-якого господарського формування доцільно оцінювати як по кожній групі ресурсів окремо, так і в цілому. Вважаємо, що для оцінки їх ефективності використання можна застосовувати такі групи показників, як ресурсовіддача та ресурсоемність, що обчислюються і в цілому (загальні), і по основних його складових (земле-, зарплато-, енерго-, матеріало-, амортизаційність). Чим вище рівні ресурсовіддачі і нижче – ресурсоемності, тим ефективніше використовується потенціал підприємства.

У процесі оцінки рівня ефективності використання ресурсного потенціалу фактичні її показники доцільно співставляти з нормативними. При цьому нормативна величина, наприклад, ресурсоемності – це той мінімальний розмір ресурсів, який повинне мати підприємство для одержання одиниці продукції окремого виду або 1 грн її вартості в цілому. Якщо фактична ресурсоемність вище нормативної, то це свідчить про більш низьку ефективність використання ресурсного потенціалу, і навпаки, менші витрати (у порівнянні з нормативом) показують, що фактично досягнутий кращий стан справ у цьому плані.

Комплекс показників, що характеризує використання ресурсного потенціалу підприємства, повинен охоплювати всі його складові, насамперед – землю, основні і оборотні засоби, трудові та фінансові ресурси.

Говорячи про використання земельних ресурсів сільськогосподарського підприємства, слід вказати, що показники, які характеризують його, доцільно поділити на дві групи: перша включає ті з них, що відображають відтворення земель; до другої відносяться показники економічної ефективності їх використання. До показників першої групи, на наш погляд, слід включати:

- частку сільськогосподарських угідь у загальній земельній площі підприємства;
- питому вагу у сільгоспугіддях: земельних площ, що знаходяться в обробітку, у тому числі ріллі та багаторічних насаджень; рекультивованих земель, зрошених і удобрених площ;
- обсяг виконаних механізованих робіт (в еталонних гектарах) у розрахунку на 1 га земель в обробітку та ін.

Стосовно економічної ефективності використання земель (тобто другої групи) слід вказати, що її оцінюють за системою натуральних і вартісних показників. До перших з них насамперед слід віднести урожайність сільгоспкультур, обсяги виробництва окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних аграрних угідь (продукції скотарства і вівчарства – на сільгоспугіддя, свинарства – на ріллю, птахівництва – на площу посіву зернових). Друга ж група включає виробництво валової, товарної та чистої продукції і розмір прибутку в розрахунку на 1 га сільгоспугідь – фізичної або умовної (з урахуванням бальної оцінки землі) площі (або на один її баллогектар). На нашу думку, на увагу заслуговує і застосований О.Ю. Єрмаковим та А.В. Кравченком [4] такий показник ефективності використання землі, як землевіддача, який визначається відношенням вартості валової продукції з 1 га сільгоспугідь до грошової оцінки останніх.

Важливою складовою ресурсного потенціалу будь-якого підприємства є його матеріально-технічні засоби (основні та оборотні). Говорячи про відтворення основних засобів в цілому, необхідно вказати, що в якості головних його показників перш за все можна використовувати наступні: коефіцієнти зростання, зносу, придатності, оновлення та вибуття; коефіцієнти використання виробничих потужностей; частку активної частини основних засобів. Якщо коефіцієнт зносу основних засобів більше 0,50, то це означає, що їх парк вимагає оновлення.

Найбільш прийнятними, на наш погляд, показниками економічної ефективності використання основних засобів виробництва є їх фондівіддача (яку можна розраховувати по валовій, товарній та чистій продукції, а також по прибутку) та фондоемність (що є зворотним показником фондівіддачі по валовій продукції).

Важливими економічними показниками ефективності використання будівель і споруд є виробництво продукції розмір одержаного прибутку на гривню їх кошторисної вартості і на 1 скотомісце. Останній показник розраховується по окремих видах тварин і тваринницьких приміщень. За його допомогою не тільки визначається рівень ефективності використання цього виду основних фондів, а й вирішуються інші важливі економічні і технологічні питання, наприклад – відбір найбільш економічно доцільного варіанта відгодівлі свиней [5].

Стосовно показників ефективності використання оборотних засобів необхідно вказати, що в якості основних можуть застосовуватися такі: коефіцієнти обороту та закріплення; тривалість одного обороту (у днях); вартість валової, товарної та чистої продукції, а також розмір прибутку в розрахунку на 1 грн оборотних засобів.

Говорячи про таку важливу складову ресурсного потенціалу, як робоча сила, показники її використання, на нашу думку, можна поділити на дві групи, кожна з яких має свій набір показників. Конкретне уявлення про цю систему показників надає рис. 1.

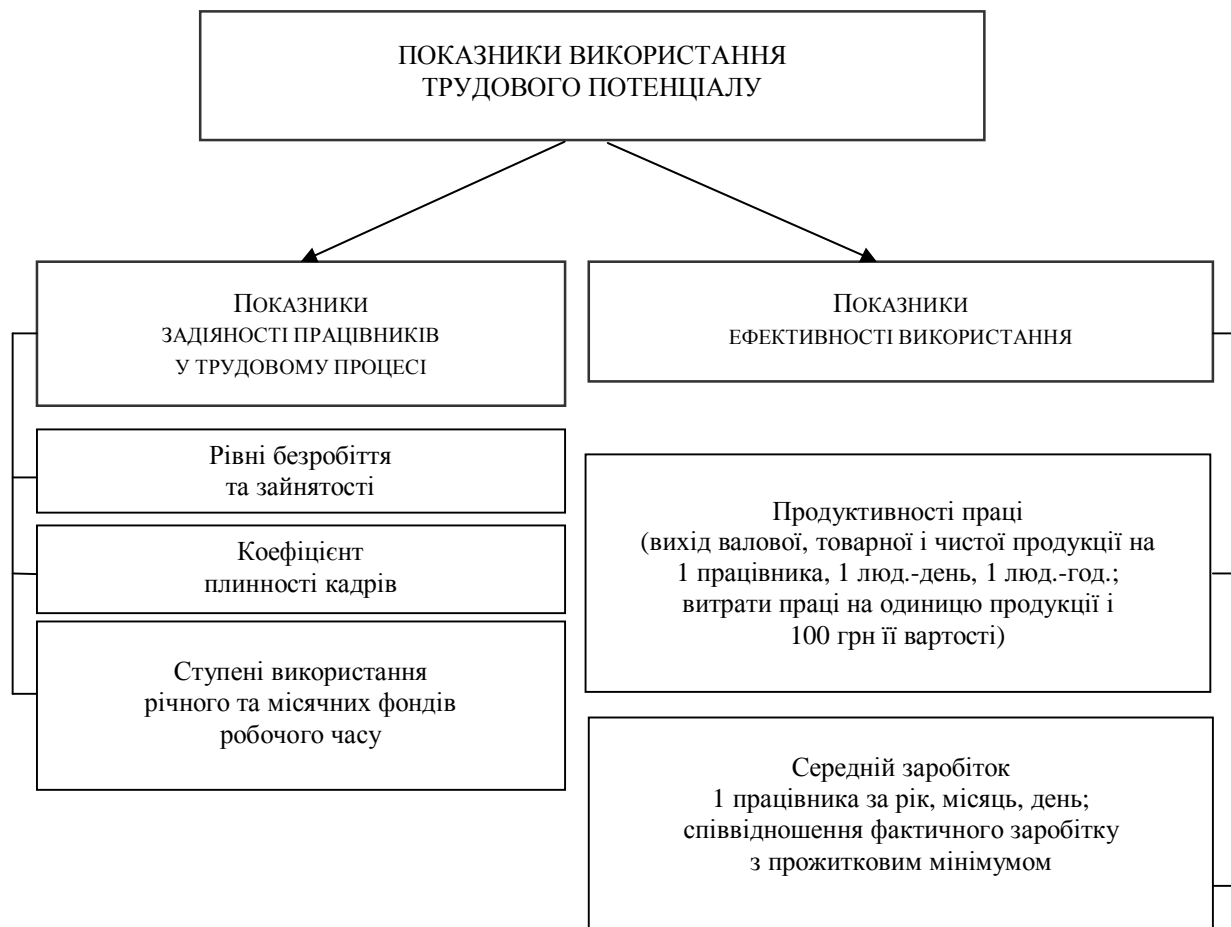

Рис. 1. Система показників використання трудових ресурсів підприємства

Слід вказати, що ефективність діяльності будь-якого підприємства у дуже великій мірі залежить від його фінансового стану. Саме останній визначає можливості кожного окремого господарства у зміцненні власного ресурсного потенціалу, впровадженні у виробництво прогресивних технологій, здійсненні ефективної реалізації виробленої продукції.

Питанням, пов'язаним з оцінкою останнього, присвячені наукові праці В.М.Гриньова, В.Я. Дем'яненка, В.О. Коюди, В.П. Клочан, Н.І. Костаневич, П.А. Лайка, Л.А. Лахтіонової, Ю.А. Лузана, П.Т. Саблука та ін.. Для оцінки фінансового стану підприємств вказаними та деякими іншими науковцями пропонується досить широка мережа показників. Причому, єдиної точки зору по цьому питанню немає. Зокрема, В.М. Гриньова і В.О. Коюда [6] фінансовий аналіз рекомендують здійснювати за такими напрямками: оцінка майнового становища, оцінка ліквідності, оцінка фінансової стійкості, оцінка ділової активності, оцінка рентабельності.

Ураховуючи, що кожний з наведених вище напрямів потребує декількох показників, які дублюють один одного, на нашу думку, більш прийнятним є підхід В.П. Клочан, В.В. Клочана, В.Ф. Клочана, Н.І. Костаневич і А.Г. Костирко [7, 8], які пропонують оцінку фінансового стану підприємства проводити за допомогою п'яти наступних коефіцієнтів: автономії (незалежності), абсолютної ліквідності, покриття, рентабельності активів та рентабельності продукції. Кожен з цих коефіцієнтів (якщо він знаходиться в межах нормативу, а рівень рентабельності має позитивне значення) оцінюється в 20 балів. У підприємства, в якому цей показник становить до 60 балів, фінансовий стан критичний, 60–80 – не стійкий, 80–100 – стійкий, 100 балів – абсолютно стійкий.

Говорячи, наприклад, про коефіцієнт автономії (незалежності), необхідно вказати, що він розраховується як відношення власного капіталу до загального (який поряд з власними ресурсами включає і залучені зі сторони). Стосовно ліквідності слід відмітити, що вона характеризує спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші для виконання всіх необхідних платежів з настанням їх строків. Основними показниками ліквідності підприємств є коефіцієнти абсолютної і поточної ліквідності. Перший з них характеризує негайну готовність ліквідувати короткострокову заборгованість, а другий поточної ліквідності показує чи ліквідний у підприємства баланс. Рентабельність активів на практиці визначають діленням чистого прибутку на середньорічну вартість сукупного капіталу, а рентабельність продукції – як відношення прибутку від реалізації до собівартості реалізованої продукції.

На нашу думку, з показників рентабельності (крім рентабельності активів) на увагу заслуговують наступні показники:

- рентабельність власного капіталу – відношення прибутку до загальної величини власних ресурсів підприємства;
- рентабельність перманентного капіталу – відношення прибутку до сум власних ресурсів і довгострокових кредитів та займів.

Слід мати на увазі, що показників і критеріїв ефективності розвитку підприємств не повинно бути надто багато, оскільки тоді виникає проблема обчислення значимості впливу кожного окремого показника на кінцевий результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хашковская О.А. Оценка экономической эффективности функционирования сельскохозяйственных предприятий в условиях социальной переориентации народнохозяйственных комплексов Белоруссии /О.А. Хашковская // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 149 – 153.
2. Місевич М.А. Потенційна (ресурсна) конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області / М.А. Місевич // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 126 – 132.
3. Мармуль Л.О. Методичні засади дослідження фермерських та особистих господарств в АПК регіону : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці] (Житомир, 3-5 берез. 2005 р.) / Л.О. Мармуль, Г.Є. Жуйко, С.В. Волович. – Житомир: Державний агроекологічний університет, 2005. – Ч. 2. – С. 28 – 30.
4. Кравченко А.В. Ефективність використання земельних ресурсів регіону /А.В. Кравченко, О.Ю. Єрмаков // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – № 3, т. 1. – С. 54 – 58.
5. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підруч. – 2-ге вид. допов. І перероб. /В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ. – 2002. – 624 с.
6. Гриньова В.М. Фінанси підприємств: навчал. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доповн. / В.М. Гриньова, В.О. Коюда.– К.: Знання – Прес, 2004. – 424 с.
7. Клочан В.П. Використання методу коефіцієнтів для оцінки фінансового стану підприємства /В.П. Клочан, В.Ф. Клочан, Н.І. Костаневич, А.Г. Костирко // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 54 – 55.
8. Клочан В.П. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських підприємств /В.П. Клочан, Н.І. Костаневич, А.Г. Костирко // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 86 – 88.